

Julian Kałowski

"Il diritto dei religiosi. Commento al Codice", Domingo Javier Andres, Roma 1984 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 28/3-4, 292-296

1985

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zbawione charakteru naukowego, o czym m.in. świadczą liczne odniesienia do różnych dokumentów kościelnych i ściśle naukowych prac wielu wybitnych teologów i prawników, zarówno dawnych jak i współczesnych. Tym samym znacznie różni się ono od wielu popularnych komentarzy, które ukazały się po promulgacji Kodeksu z myślą o wiernych świeckich. Należy przy tym podkreślić poważną lukę w tej materii, jeśli chodzi o publikacje w języku polskim. Stąd wydaje się pilną koniecznością podjęcie przez polskie ośrodki kano-nistyczne dzieła opracowania nowych, aktualnych komentarzy do poszczególnych części niedawno promulgowanego Kodeksu Prawa Kanonicznego.

Ks. Ireneusz Pękalski

Domingo Javier Andres, Il diritto dei religiosi. Commento al Codice. Versione della seconda edizione spagnola, Roma 1984, ss. 609.

Po ogłoszeniu przez papieża Jana Pawła II konstytucją *Sacrae disciplinae leges*, wydaną dnia 25 I 1983 r., nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego ukazała się stosunkowo pokaźna ilość komentarzy odnoszących się do różnych instytucji kościelnych, o których traktuje Kodeks, a wśród nich i o instytucjach życia zakonnego.

Spośród wielu opracowań i komentarzy na szczególną uwagę zasługuje — zarówno na zasygnalizowanie, jak i na omówienie — pozycja D. J. Andres. O zapotrzebowaniu na tego rodzaju dzieło może świadczyć fakt, iż pierwsze wydanie w języku hiszpańskim ukazało się w lipcu 1983 r., a drugie już w połowie roku następnego — 1984.

Autor traktuje w sposób wyczerpujący i teoretyczno-praktyczny o wszystkich problemach odnoszących się do instytucji zakonnych, a strukturę i rozkład materiału dostosowuje do układu kodeksowego o instytucjach zakonnych.

W tytule pierwszym scharakteryzowano wszystkie kanony (tj. kan. 573—606) stanowiące podstawowe normy dotyczące wszelkiego rodzaju instytucji życia konsekrowanego. Autor zajął się takimi problemami jak: pojęcie teologiczno-prawne instytucji życia konsekrowanego; relacje instytucji życia konsekrowanego do hierarchii tj. papieża i biskupów diecezjalnych; autonomia instytucji życia konsekrowanego; konstytucje i inne zbiory prawne; przyjmowanie do instytucji; rady ewangeliczne; życie braterskie we wspólnocie; władza przełożonych i kapituł; podział czyli typy instytucji oraz nowe formy życia konsekrowanego.

W części drugiej, którą autor, podobnie jak to czyni Kodeks, nazywa tytułem drugim, obejmującej 103 kanony (607—709), omówiono podstawowe pojęcia odnoszące się do instytucji zakonnych. Podano oraz przeanalizowano definicje zarówno życia zakonnego, jak i in-

stytutu życia konsekrowanego. A zatem wyszczególnione zostały istotne elementy składające się na życie zakonne w jego aspekcie teologicznym i prawnym.

Po zapoznaniu czytelnika z podstawowymi pojęciami życia zakonnego autor przystępuje do omawiania szczegółowych zasad zamieszczonych w Kodeksie, odnoszących się wyłącznie do samych tylko instytutów zakonnych. I tak w rozdziale pierwszym (str. 57—78) autor omawia zagadnienie erekcji i zniesienia domów zakonnych. Wymienia oraz, jako znawca problemów życia zakonnego, szczegółowo analizuje wszystkie elementy wymagane przez Kodeks zarówno do erekcji, jak i do zniesienia domów zakonnych oraz do zmiany ich charakteru i przeznaczenia.

W życiu zakonnym jednym z zasadniczych czynników, podobnie jak i w każdej społeczności, jest instytucja władzy, czyli zarządu oraz dobra doczesne i ich właściwe wykorzystanie. Dobrze wykonywanie władzy, zgodne z myślą i wytycznymi Kościoła katolickiego, przyczynia się do uniknięcia licznych nieporozumień, utrzymania karności, prężności, skutecznego działania oraz do rozwoju życia zakonnego.

Również i instytucja dóbr materialnych, które są bezwzględnie konieczne do egzystencji instytutów zakonnych, powinna być należycie wykorzystana, gdyż nadmierne bogacenie się zakonów zawsze pociągało za sobą obniżenie karności zakonnej, co w konsekwencji doprowadzało do reformy.

Dlatego wymienionym instytucjom poświęcił autor rozdział drugi (str. 79—193), w którym w sposób wyczerpujący omówił wszystkie elementy odnoszące się do owych zagadnień. Autor przeanalizował problemy nie tylko zamieszczone w Kodeksie Prawa Kanonicznego, ale jako ekspert w sprawach zakonnych zwrócił uwagę na praktykę Kongregacji oraz podał pewne sugestie, które mogą być pożyteczne przy dostosowywaniu prawodawstw poszczególnych instytutów do wytycznych Kodeksu Prawa Kanonicznego.

Z historii różnych instytutów zakonnych, założycieli, reformatorów, a przede wszystkim wypowiedzi Stolicy Apostolskiej wiadomo, że jednym z najważniejszych czynników odnośnie do działalności zakonów jest odpowiedni dobór kandydatów, ich selekcja, przygotowanie do rozpoczęcia życia zakonnego oraz późniejsza ich formacja. W Kościele problem ten zawsze był aktualny, ale zwłaszcza w obecnych i ustawicznie zmieniających się warunkach oraz we wciąż powstających dziedzinach pracy duszpasterskiej, stanowisko w tej sprawie musi być ustawicznie korygowane. Problemem tym zajmuje się autor w trzecim rozdziale omawianej pozycji zatytułowanym *Przyjęcie kandydatów i formacja członków*.

W rozdziale tym, podzielonym na cztery artykuły, omawiane są istotne zagadnienia odnoszące się nie tylko do przyjęcia do zakonów,

lecz także i odnośnie do formacji członków. Do zagadnień tych należą: przyjęcie do nowicjatu (kan. 641—645); nowicjat i formacja nowicjuszy (kan. 646—653); profesja zakonna (kan. 654—658) i formacja zakonników (kan. 659—661).

Każda społeczność, choćby nawet najmniejsza, posiada nie tylko prawa, ale i pewne zobowiązania, które ciążyą zarówno na całej społeczności, jak i na jej poszczególnych członkach. Wspólnota, by dobrze realizowała cele wyznaczone jej przez założycieli, musi korzystać z odpowiednich środków będących do jej dyspozycji.

Ze względu zaś na specyficzne zadania oraz powołanie instytutów zakonnych nie można wyobrazić sobie, by ich członkowie nie byli zobowiązani do spełniania zadań nakreślonych przez kościelne prawo powszechne, partykularne oraz przez ustawy poszczególnych instytutów.

Zagadnienie praw i obowiązków scharakteryzowano w rozdziale czwartym (str. 323—404). Autor trzymając się układu kodeksowego omawia poszczególne obowiązki ciężące na osobach zakonnych, a są one następujące: naśladowanie Chrystusa ukazane w Ewangelii i wyrażone w konstytucjach poszczególnych instytutów (kan. 662); kontemplacja rzeczy Bożych, do której prowadzą ćwiczenia duchowne, zwane często praktykami pobożnymi (kan. 663—664); życie braterskie we wspólnocie, które stanowi jeden z istotnych elementów życia zakonnego (kan. 665); korzystanie ze środków społecznego przekazu (kan. 666); obowiązek zachowania klauzury przystosowanej do zadań i posłannictwa poszczególnych instytutów (kan. 667). Ponadto autor omawia różne rodzaje klauzury oraz zasady prawne, które nią kierują; stosunek osób zakonnych do dóbr doczesnych, dysponowanie nimi, zrzeczenia się, w zależności od natury ślubów ubóstwa składanego w instytucie, albo prawa własności, albo zdolności dowolnego nimi rozporządzania; obowiązek noszenia stroju wykonanego zgodnie z własnym prawem; zapewnienie przez instytut członkom tego wszystkiego, co jest konieczne do realizacji celu właściwego dla ich powołania oraz zakaz przyjmowania bez pozwolenia właściwych przełożonych jakichkolwiek obowiązków poza własnym instytutem.

Kończącą część rozdziału traktującego o prawach i obowiązkach autor poświęcił powinnościom ciężącym na wszystkich zakonnikach, wspólnym z duchownymi diecezjalnymi. Do obowiązków tych należą: zachowanie celibatu i unikanie wszelkich niebezpieczeństw zagrażających cnocie czystości; powstrzymywanie się od jakichkolwiek zajęć, które nie dadzą się pogodzić z ich stanem, według wytycznych prawa partykularnego, a więc przyjmowanie publicznych urzędów, administrowanie dobrami etc.; uprawianie handlu, zawieranie transakcji osobiście lub przez innych; popieranie pokoju i zgody, opartej na sprawiedliwości; zakaz udziału w partiach politycznych, związkach zawodowych, chyba że — zdaniem kompetentnej władzy kościelnej — będzie tego

wymagała obrona praw Kościoła lub rozwój dobra wspólnego; zakaz dobrowolnego zaciągania się do służby wojskowej, które może nastąpić jedynie za pozwoleniem kompetentnego przełożonego. Ponadto duchowni (zakonnicy) po przyjęciu kapłaństwa mają obowiązek kontynuowania studiów teologicznych, pogłębiania swojej wiedzy, opierania jej na Piśmie świętym, nauce Kościoła przekazanej przez sobory i papieży oraz unikania świeckich nowości i fałszywej wiedzy, uczęszczania na wykłady duszpasterskie, brania udziału w sympozyjach teologicznych lub innych konferencjach.

Jednym z bardzo ważnych obowiązków ciążyących na wszystkich zakonnikach jest apostołstwo. Należy ono do istotnych zadań wszystkich instytutów. Jednak realizacja tegoż zadania, w zależności od charakteru poszczególnych instytutów, może być sprawowana w wieloraki sposób np.: w sposób czynny, kontemplację etc.

Na kwestię apostołstwa zwróciły uwagę również niektóre dokumenty soborowe. W obecnej sytuacji trudno wyobrazić sobie życie zakonne bez apostołstwa. Problemowi temu poświęcił autor rozdział piąty (s. 405—462). I tak, idąc za wytycznymi Kodeksu oraz stosując się do kolejności poruszanych przez niego kwestii, autor na początku owego rozdziału przytacza kan. 673 mówiący, że „Apostołstwo wszystkich zakonników polega na świadectwie ich życia konsekrowanego, które winni ożywiać modlitwą i pokutą”. Następnie rozpatrywane są takie zagadnienia jak: apostołstwo instytutów życia zakonnego, które z natury swojej są czysto kontemplacyjnymi; apostołstwo instytutów, do istoty których należy sprawowanie apostołstwa; apostołstwo instytutów laickich; wierność, przy uwzględnianiu okoliczności, miejsca i czasu, misji i dzieł własnego instytutu; zależności w sprawach dotyczących duszpasterstwa, publicznego wykonywania kultu Bożego od władzy biskupów, którym powinni okazywać posłuszeństwo i szacunek, ale w zewnętrznym wykonywaniu apostołatu zakonnicy uzależnieni są od przełożonych; władza karania przez biskupa diecezjalnego w bardzo ważnych i nagłych powodach zakonników, polegająca na zakazie przebywania na terenie diecezji, ale po zawiadomieniu przełożonego wyższego i Stolicy Apostolskiej; współpraca w wykonywaniu pracy apostołskiej z innymi instytutami zakonnymi oraz klerem diecezjalnym, lecz zawsze w porozumieniu z biskupem diecezjalnym oraz z zachowaniem celu i charakteru poszczególnych instytutów, a także praw fundacyjnych; dzieła powierzone zakonnikom przez biskupa diecezjalnego; kanoniczna wizytacja i kapelan laickich domów zakonnych.

Od początku pojawienia się w Kościele zorganizowanej formy życia zakonnego zawsze zachodziła potrzeba pozbywania się, czyli usuwania niektórych członków dopuszczających się różnego rodzaju nadużyć. Problem usuwania zakonników był zawsze regulowany przez prawodawstwo kościelne. Podobnie uczynił to i Kodeks z 1983 r. mo-

dyfikując i przystosowując to zagadnienie do obecnych czasów oraz wprowadzając jednakowe normy dla wszystkich instytutów.

Zagadnienia traktujące o wyłączeniu członków z instytutu omówił autor w rozdziale szóstym (str. 461—528), w którym porusza następujące kwestie: przejście z jednego instytutu zakonnego do innego instytutu zakonnego; przejście z jednego klasztoru niezależnego do innego klasztoru niezależnego; przejście z instytutu zakonnego do instytutu świeckiego, stowarzyszenia życia apostołskiego i odwrotnie; stan i skutki prawne przechodzących; eksklustracja i jej skutki; sekularyzacja, czyli definitywne, dobrowolne opuszczenie instytutu; niedopuszczenie do odnowienia ślubów zarówno czasowych, jak i wieczystych; skutki prawne indultu sekularyzacyjnego; ponowne przyjęcie tych członków, którzy w sposób prawny opuścili instytut; wydalenie na mocy samego prawa, wydalenie obowiązkowe przez przełożonego, czyli nałożone przez prawo oraz wydalenie nieobowiązkowe, tj. takie, które można zastosować; procedura związana z wydalaniem i skutki prawne wydalania.

W ostatnich dwóch rozdziałach, tj. siódmym i ósmym, autor scharakteryzował zagadnienie zakonników wyniesionych do godności biskupiej oraz kwestię konferencji wyższych przełożonych.

Reasumując należy stwierdzić, że pozycja Andresa zasługuje na szczególne uznanie, gdyż stanowi ona najobszerniejszy podręcznik do studium prawa kanonicznego o instytutach zakonnych. Autor w sposób wyczerpujący, praktyczny, a zarazem naukowy traktuje o wszystkich kwestiach odnoszących się do analizowanej dziedziny. Przed każdym rozdziałem oraz artykułami podano źródła, literaturę przedkodeksową oraz najnowszą. Dokładny jest również indeks alfabetyczny rozpatrywanych zagadnień.

Ks. Julian Kałowski MIC

Elio Gambari, Il nuovo Codice e la vita religiosa, Milano 1984, ss. 245.

Autor, były pracownik Kongregacji Zakonników i Instytutów Świeckich, należy do najlepszych znawców różnych zagadnień odnoszących się do instytutów życia konsekrowanego.

Zasługuje również na specjalne podkreślenie fakt, że Gambari jest autorem licznych pozycji dotyczących odnowy zakonów, zapoczątkowanej przez Sobór Watykański II, a uskutecznionej przez późniejsze wytyczne posoborowe.

Autor, z racji wykonywanych w Kongregacji zadań mając na co dzień do czynienia z prawem zakonnym, w omawianej pozycji zamieścił cztery studia traktujące o istotnych zagadnieniach, które rozważa nowy Kodeks Prawa Kanonicznego w kan. 573—746.